

debatt@klassekampen.no

KRONIKK
& DEBATT

Det er absolutt kritikkverdig at helsemyndighetene ikke registrerer totalomfanget av elektroshokkbehandlinger i Norge. Muligheten til kunnskap og kritisk refleksjon over praksis begrenses.

Joar Tranøy. Kronikk, side 16 ►

Matvarekrisen kan kun løses ved å endre verdensøkonomiens struktur.

En stille tsunami

Peder Martin Lysestøl

KRON OG MYNT

Overskriften er hentet fra The Economist, som 19. april omtalte den plutselige prisøkningen på en rekke jordbruksvarer. Siden sist oktober er risprisene steget 180 prosent! Presidenten i Verdensbanken anslår at 100 millioner flere mennesker i den tredje verden raskt vil bli kastet ut i fattigdom. I mange utviklingsland har det vært opprør og krav om prisstopp på ris og andre basisvarer. I Egypt har regjeringa satt inn krisetiltak: Soldater er mobilisert i brødbakingkampanjer for å unngå at folk sulter i hjel.

I motsetning til tsunamier er ikke matvarekrisen en plutselig naturkatastrofe. Mange har lenge advart mot faren for matmangel i den tredje verden. For 20 år siden opplevde jeg matvarekrisen på Filippinene. Jeg glemmer aldri den fortvilte situasjonen til landsbybefolkningen. Jorda var overtatt av Castle & Coke, en av verdens største agrobusinessmonopoler. De tidligere bøndene levde av gullsanking. Den fruktbare jorda ble nå brukt til å produsere bananer for Vestens supermarkeder.

Under et møte med Jaime Tadeo, lederen for den radikale bondeorganisasjonen, fikk jeg seinere en forklaring på hva som skjedde med matproduksjonen. «Sultkatastrofen er unngåelig om dette får fortsette,» sa han; «befolkningen har økt fire ganger mer enn jordbruksarealet.» Men Jaime mente fortsatt at noe kunne gjøres om det ble tatt politiske grep. I stedet for å bruke den beste jorda til å produsere sukker og sydfrukt for eksport, mente han at jorda måtte brukes til matproduksjon: «Vi må gi førsteprioritet til ris, korn, grønnsaker, frukt og rotfrukter,» sa Jaime, lederen for 700.000 filippinske fattigbønder.

Men fattigbøndene hadde ikke, og fikk ikke makten på Filippinene. De som hadde makten, fortsatte som før. Tall fra landets statistiske sentralbyrå forteller oss at landarealet er redusert med tre prosent de siste ti årene. Samtidig er befolkningen økt fra 60 til 90 millioner på 20 år. Regjeringa sier i sine mål for landbruket at de satser på kokosnøtter og bananer. Filippinene, som har vært en av verdens store risprodusenter og alltid har greid å forsyne sin egen befolkning med ris, måtte i 1990 starte import av ris, og kjøpte i 1998 40 prosent av landets ris fra utlandet! (Se Helge Christies bok «Makt over maten».)

«Råvarene fra den tredje verden ble nødvendige for å holde matprisene nede»

ILLUSTRASJON: KJUT LØVÅS KNUGUNN@ONLINE.NO

Når jeg skriver denne kronikken sitter jeg med Oxford Economic Atlas of the World foran meg. På store verdenskart er varestrømmene tegnet inn. Tykke piler illustrerer hvordan sukker, frukt og vegetabiliske oljer produseres på den beste jorda i den tredje verden og fraktes fram til markedene i vest. Pilene illustrerer verdens økonomiske orden: Mat er handelsvare på et marked som domineres av verdens største mat- og agrobusinesselskaper. De kjøper jord, kontrollerer produksjonen og satser ensidig på det som lønner seg mest.

Dagens økonomiske orden har historiske røtter. Det var de første koloniekspedisjonene som brakte de smakfulle vekstene fra tropiske land til Europa. Smaken på sydfruktene, krydderet, teen, kaffen,

kakaoen og tobakken la grunnlaget for en økende etterspørsel. Plantasjer ble anlagt i koloniene. De store handelskompaniene tjente store penger. Etter hvert kunne også billig mat som gikk inn i arbeiderklassens kosthold hentes fra den tredje verden: storfekjøtt, ris, sukker og krydder. Råvarene fra den tredje verden ble etter hvert nødvendige for å holde

matprisene og lønningene nede, slik at en økende merverdi kunne akkumuleres i de europeiske handelshusene. Denne merverdien ble en viktig kilde til den industrielle revolusjonen.

Etter at kolonimaktene ble kastet ut, gjorde landa i den tredje verden på 1960-tallet opprør mot en økonomisk orden som gjorde dem til ensidige råvareprodusenter. De krevde en Ny Økonomisk Verdensorden. Kravet ble blankt avvist av de rike landa. Dagens vanvittige sløsning med matjord og andre ressurser i den tredje verden kan ikke stanses om ikke strukturen i verdensøkonomien endres drastisk. Beviset på at det er mulig å snu utviklingen viser eksempler fra land som Kina. Da produksjonen av kornprodukter i Kina sank kraftig i årene fram til 2003, satte regjeringa inn effektive tiltak som har gjort at produksjonen siden da er økt med 20 prosent. Ifølge den kinesiske regjeringa har landet nå store kornreserver som kan brukes i krisetider.

Verdens matvarekrise kan løses. Men ikke med agrobusiness i førersetet.

Peder Martin Lysestøl, sosialøkonom og førstelektor i samfunnsøkonomi på Høgskolen i Sør-Trøndelag.

peder.lysestol@hist.no

Økonomen Peder Martin Lysestøl, Erik S. Reinert, Marianne Marthinsen og Heikki Holmås skriver onsdager i Klassekampen. Radikalt økonominettverk finner du på www.okonominettverket.no.

PÅ TEPPET

Overrasket

Etter barnedrapet i Kragerø er barnepsykolog Magne Raundalen overrasket

over at Dagbladet trykker et intervju med ham hvor han oppfordrer til

å ikke bruke bilde av den drepte femåringen, samtidig som avisen selv avbilder henne på førstesiden, skriver Journalisten.

Vi trodde Raundalen hadde vært med for lenge til å la seg overraske av slikt.

Overrasket.

Utenfor

EU-motstanderne øker forspranget i en ny måling, forteller Aftenposten:

Stadig tettere samkvem med EU og et sterkt økende antall EU-borgere her i landet, styrker bare nordmenns tro på at vi fortsatt bør stå utenfor de formelle beslutningsprosesser i unionen.

Denne verdinøytrale presentasjon er ført i penen av journalist **Gunnar Magnus**, som feirer 40-årsjubileum som tapende formannskandidat for de konservative i Det Norske Studentersamfund.

Vi aner et streif av bitenhet.

Kontaktsøkende

Bjarne Håkon Hanssen har nedsatt et kontaktutvalg for fattigdomsbekjempelse, visstnok for å styrke myndighetenes kontakt med de fattige.

Det har nå vært seminar i Ålesund, der deltakerne selv måtte betale en deltakeravgift på 1500 kroner. I tillegg kom reise og overnatting.

Arbeidssøkerforbundet påpeker at dette kan bli i meste laget for sosialklienter med 5000 i måneden å leve for.

Det gjelder å komme seg opp om morran.

teppet@klassekampen.no

Står opp tidlig.